

УДК 327(497.1:437)"1945/1969(093)
32:929 Тито"1945/1969"(046)
070РУДЕ ПРАВО"1945/1969"(093.2)
DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2018.1.sov.127-157>
Прегледни рад
Примљен: 14. 12. 2017.
Прихваћен: 19. 3. 2018.

Милан СОВИЉ
Филозофски факултет Универзитета Храдец Кралове,
Чешка Република
milan.sovilj@uhk.cz

Писање листа *Rudé právo* о Јосипу Брозу Титу у важним моментима југословенско-чехословачких односа 1945–1969.*

Апстракт: Рад се заснива на анализи промена у писању чехословачких дневних новина *Rudé právo*, централног органа Комунистичке партије Чехословачке (КПЧ), о Јосипу Брозу Титу под утицајем политичких дешавања у односима Југославије и Чехословачке, као и Југославије и Совјетског Савеза. Изучавање ове теме се ослања на разне врсте чланака из поменутих новина и на секундарну литературу. Како би се што боље приказао начин промене писања листа *Rudé právo* о Ј. Б. Титу анализирани су и поједини архивски документи везани за највише органе КПЧ и њихов став о Титу и Комунистичкој партији Југославије (КПЈ), односно од 1952. године о Савезу комуниста Југославије (СКЈ), као и архивска грађа југословенске провенијенције која се односи на дипломатске контакте Југославије и Чехословачке након 1945. и на везе КПЈ/СКЈ и КПЧ.

Кључне речи: *Rudé právo*, Јосип Броз Тито, Југославија, Чехословачка, Совјетски Савез, Антоњин Новотни, међународни односи

Дневне новине на чешком језику *Rudé právo* (RP) представљале су дуги низ година централни орган Комунистичке партије Че-

* Чланак је настао уз подршку Међународног програма размене Шкотске краљевске академије наука у Единбургу (With the support of the Royal Society of Edinburgh – International Exchange Programme).

хословачке (КПЧ). Када је КПЧ преузео власт у Чехословачкој крајем фебруара 1948. године, ове новине су излазиле већ нешто мање од 28 година (од 21. септембра 1920),¹ извештавајући о разним тадашњим дешавањима, како у Чехословачкој тако и у Европи и свету, али пре свега о комунистичким партијама и о људима који су оличавали комунизам. Међу њима се након Другог светског рата нашао и Јосип Броз Тито.

Актуелна политичка дешавања и уједно јачање утицаја КПЧ након Другог светског рата утицало је и на промену тиража новина РР. Од неколико хиљада примерака крајем двадесетих година 20. века, он је временом дошао чак до просечних 750.000 крајем шездесетих и почетком седамдесетих.² Тако велики тираж осликавао је

-
- 1 Први број листа *Rudé právo* (у даљем тексту РР) изашао је у Прагу 21. септембра 1920. године као орган Чехословачке социјално-демократске радничке партије. Од маја 1921. на насловним странама ових новина је истицано да се ради о централном органу Чехословачке комунистичке партије. О листу РР изашао је читав низ публикација у време развоја социјализма у Чехословачкој, у којима се величао не само значај тих новина него и улога КПЧ. Видети: Vojtěch Dolejší, *40 let Rudého práva*, (Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960); Jiří Franek, *Naše Rudé právo. Štyridsať rokov časopisu KSČ, ktorý bojuje za pravdu, socializmus a mier*, (Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatury, 1960); *Naše Rudé právo*, ed. Zdeněk Hoření, (Praha: Rudé právo, 1980). Новине РР су у данашње време доступне у дигиталној форми у фондовима Народне библиотеке Чешке Републике у Прагу (Národní knihovna České republiky) за период од 1945. до 1983. године, као и на интернет странама Института за чешку књижевност Академије наука Чешке Републике у Прагу (Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.), у оквиру дигиталног архива часописа, од 1950. до 1989. године. Видети: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., Digitalizovaný archiv časopisů, *Rudé právo*, datum pristupa 1. 2. 2018, <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>
 - 2 Према подацима из литературе посвећене листу РР, ове новине су мењале свој тираж од 4.000 до 5.000 у 1928, преко 14.000 у 1934. до 40.000 почетком 1938, да би у критичним данима судетске кризе и повећаног притиска Немачке на тадашњу Чехословачку око решавања питања Судета и положаја судетских Немаца те исте године излазиле у тиражу од чак 100.000 примерака. У периоду непосредно након Другог светског рата, РР је постепено повећавао свој тираж, 1945. од издања радним данима од мало мање од 600.000, преко просечних 753.988 примерака 1949. па све до 931.103 у 1962. години. Издања суботом су обично имала већи тираж. Све до 1967. број страна је варирао и био је углавном мањи од осам (од четири до шест), да би се од те године усталио на броју осам. У 1964. тираж РР је прешао милион примерака, али се већ крајем шездесетих и почетком седамдесетих година обично задржавала споменута цифра од око 750.000. Видети: *Naše Rudé právo*, 64, 186-187, 225-226. Подаци о поменутом тиражу односили су се, по свему судећи, на територију чешких земаља, јер је РР излазио на чешком језику. Словачко издање се појављивало само током

уједно и њихов повлашћени положај у односу на другу штампу. *RP* је, како је већ истакнуто, био централни орган КПЧ (од децембра 1959. је сматран органом ЦК КПЧ),³ партије која је имала апсолутни примат у чехословачкој политици и јавном животу од 1948. године. Лист је у време развоја социјализма у Чехословачкој имао уједно одличне услове за рад и дистрибуцију, уз широку мрежу дописника, како у Чехословачкој тако и у десетинама већих градова, не само социјалистичких земаља (између осталог и у Београду) већ и у западној Европи и свету.⁴ Уредници су били искључиво чланови КПЧ, главни уредници чак и функционери ЦК КПЧ. Стратегија извештавања била је практично под контролом партије.⁵ Уједно, начин извештавања могао је да представља и ставове ЦК КПЧ. Врло слични закључци би могли да се примене и у погледу писања о Титу и о самој Југославији, посебно онда када је Титова личност долазила у средиште пажње листа у време његових посета Чехословачкој (1946, 1965. и 1968), као и приликом посета чехословачких највиших државних и партијских функционера Југославији и њеном председнику, пре свега Антоњина Новотног (Antonín Novotný) 1964. и 1967. године. Врло битна дешавања у односима Совјетског Савеза и Југославије од 1948. и средином и крајем педесетих година, по свом значају су такође привлачила већу пажњу ових новина.

шездесетих, с тим да су на словачкој територији у време развоја социјализма велики утицај остварила *Pravda*, лист Комунистичке партије Словачке, која је имала регионални карактер. Видети: *Bibliografia časopisov a novín vychádzajúcich na Slovensku v rokoch 1961–1965*, zostavila Marta Janů, (Martin: Matica slovenská, 1971), 183–184, 211–213; Suborný katalóg periodík SR, *Rudé právo: orgán Ústredného výboru Komunistickej strany Československa*, datum pristupa 1. 2. 2018, <https://chamo-skp.kis3g.sk/lib/item?id=chamo:8653&theme=skp>; Suborný katalóg periodík SR, *Pravda: orgán Komunistickej strany Slovenska*, datum pristupa 1. 2. 2018, <https://chamo-skp.kis3g.sk/lib/item?id=chamo:36254&theme=skp>

3 „*Rudé právo*, orgán Ústředního výboru Komunistické strany Československa“, *Rudé právo* 332, 1. 12. 1959, 1.

4 Видети: *Naše Rudé právo*, 226–227.

5 Olga Šmídová-Matoušová, „*Rudé právo psalo, že nás bylo málo...*“ *Restituce identity a identita restituce v diskursu Rudého práva v roce nula*, (Praha: Sociologické nakladatelství, 2012), 61.

Име Јосипа Броза Тита се појавило на странама илегалног РР још у току Другог светског рата. Поједини сачувани ратни бројеви, касније објављени у деловима или у целини у едицији докумената, само су помињали Тита⁶ и пре свега борбу југословенских партизана против немачке војске⁷ или су писали, али опет врло кратко, о њему у мају 1945. као о „искусном антифашистичком борцу“, који је предводио југословенски народ у тој борби.⁸

Тек са завршетком Другог светског рата и обновом Чехословачке, као и нове, како се обично у Чехословачкој истицало, Титове Југославије, РР је посветио већу пажњу Титу. Прве три послератне године новине су неколико пута месечно, а некада и неколико пута седмично, доносиле врло позитивне, мање опште текстове или пак чланке са ауторским коментарима чехословачких новинара о Титу.⁹ Објављивани су такође и Титови говори или бар делови говора, у којима је југословенски маршал истицао жртве из тек завршеног рата, борбу партизана у рату, обнову југословенске државе и позитиван однос Југославије према Совјетском Савезу.¹⁰ Појављивале су се и информације о успостављању чехословачко-југословенске сарадње и о првим дипломатским представницима обе земље у Београду, односно у Прагу након Другог светског рата.¹¹ У свим тим вестима наглашаване су срдчане везе и верно братство Југославије и Чехословачке.¹² Када су се спроводили завршни кораци ка конституисању социјалистичке Југославије и потврђивању актуелног стања

6 *Rudé právo 1939–1945*, (Praha: Svoboda, 1971), 494, 530.

7 *Исто*, 293, 308–309, 334, 432, 464, 491, 494, 552.

8 *Исто*, 564.

9 „Také v Jugoslavii se bili čeští partyzáni“, *RP* 18, 27. 5. 1945, 2; „Maršál Tito – Národní hrdina Jugoslavie“, *RP* 52 (praško izdanje, u daljem tekstu: p. iz.), 8. 7. 1945, 1.

10 „Budeme pevně brániti svá práva“, *RP* 29 (p. iz.), 9. 6. 1945, 2; „Osud Jugoslavie je spjat se sovětskými bratry“, *RP* 38 (p. iz.), 20. 6. 1945, 1; „Jugoslavie činitelem a zárukou míru na Balkáně“, *RP* 53 (p. iz.), 10. 7. 1945, 2; „Maršál Tito k zástupcům balkánské mládeže“, *RP* 62 (p. iz.), 20. 7. 1945, 2.

11 „Maršál Tito děkuje předsedovi vlády“, *RP* 42 (p. iz.), 24. 6. 1945, 2; „Navazujeme styky s novou Jugoslavií“, *RP* 46 (p. iz.), 29. 6. 1945, 2; „První vyslanec Demokratické federativní Jugoslavie nastoupil svůj úřad“, *RP* 53 (p. iz.), 10. 7. 1945, 1–2; „Svaz přátel Titovy Jugoslavie“, *RP* 69 (p. iz.), 28. 7. 1945, 1; „Maršál Tito vyslovuje hluboké sympatie Československu“, *RP* 83 (p. iz.), 14. 8. 1945, 2; „Věrné bratrství Jugoslavie a Československa“, *RP* 133 (2. iz.), 13. 10. 1945, 2.

12 „Věrné bratrství Jugoslavie a Československa“, *RP* 91 (p. iz.), 24. 8. 1945, 2; „Věrné bratrství Jugoslavie a Československa“, *RP* 133 (2. iz.), 13. 10. 1945, 2.

са КПЈ на власти, у току јесени 1945. године, читаоци у Чехословачкој су могли у овом листу да пронађу информације да Тито ужива огромно поверење југословенског становништва и да је „Југославија чврсто уз маршала Тита“.¹³

Веома позитивне вести у новинама РР о Титу и уопште о Југославији и скоро свему што се односило на југословенски простор, имале су стварну подлогу у актуелној ситуацији и релативно стабилним чехословачко-југословенским односима. Првих година након Другог светског рата, Чехословачка и Југославија углавном нису имале већих препрека које би отежавале успостављање сарадње готово на свим нивоима,¹⁴ што је нашло свој одраз и у позитивном писању РР о Титу и Југославији. О том позитивном ставу могле су да сведоче и везе између комунистичких партија, чак и једна врста угледања чехословачке стране на свог југословенског партнера. Још априла 1944, тада илегалне новине РР су споменуле у једном краћем тексту да КПЧ нема такву водећу улогу у својој средини као што је то случај са „братским комунистичким партијама Југославије, Пољске и Француске.“¹⁵

Писање овог листа о великом Титовом угледу у послератној Чехословачкој такође није било без основа. Још пре него што је званично посетио Чехословачку 20–24. марта 1946. године, Титово име носило је неколико чехословачких институција,¹⁶ да би након посе-

13 „Jugoslavie pevně za maršalem Titem“, *RP* 137, 18. 10. 1945, 1.

14 О разним аспектима југословенско-чехословачке сарадње првих година након Другог светског рата видети: Бранко Петрановић, „Југословенски студенти-стипендисти у иностранству и страни студенти на југословенским универзитетима 1945–1948. године“, *Универзитет у Београду 1838–1988*, зборник радова, ур. Чедомир Попов, (Београд: Универзитет, 1988), 969–977; Ђоко Трипковић и Милица Трипковић, *Iskušenja jedne mladosti. Jugoslovenski omladinci u Čehoslovačkoj 1946–1948*, (Београд: Истраживачко-издавачки центар ССО Србије, 1988); Jan Pelikán, *Hospodářská spolupráce Československa s Jugoslávií v letech 1945–1949*, (Praha: Univerzita Karlova, 1990); Ivan Hofman, „Jugosloveni na studijama u Čehoslovačkoj 1945–1948“, *Godišnjak za društvenu istoriju* 1–3/2002, 163–178; Мирослав Перишић, *Од Стаљина ка Сартру. Формирање југословенске интелигенције на европским универзитетима 1945–1958*, (Београд: Институт за нову историју Србије, 2008); Slobodan Selinić, *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi 1945–1955*, (Београд: Институт за нову историју Србије, 2010); Milan Sovilj, *U potrazi za nedostižnim. Jugoslovensko-čehoslovačke kulturne veze 1945–1949*, (Београд: Институт за нову историју Србије, 2012).

15 *Rudé právo* 1939–1945, 509.

16 Радило се о Савезу пријатеља Титове Југославије са седиштем у Прагу, једним од највећих чехословачких друштава за културну сарадњу са Југославијом,

те, његово име било још више присутно у чехословачкој јавности.¹⁷ Слично другим чехословачким листовима, без обзира на политичку оријентацију њихових редакција (*Právo lidu*, *Lidová demokracie*, *Svobodné slovo*), RP је у време Титове посете Прагу и Братислави доносио позитивне вести о њему и о Југославији и на насловним странама и на већини других страница. Представљена је Титова биографија, са посебним нагласком на његову улогу у току рата и у тек успостављеној социјалистичкој Југославији. Тито је за новинаре RP био не само „драги гост“ већ и „народни херој братске Југославије“, чија је личност представљала „дух слободе и борбе потлачених народа против фашизма“.¹⁸ У једном чланку, који је уз слику југословенског маршала заузео скоро целу насловну страну RP за 21. март 1946, Тито је означен за „једну од најзначајнијих особа ослобођене Европе“.¹⁹

Веће истицање Титовог имена и уопште позитивно извештавање о Југославији имало је за циљ да што више приближи народе Чехословачке и Југославије у време успостављања добрих односа две земље, што је резултирало врло брзо Уговором о пријатељству и међусобној сарадњи између Чехословачке и Југославије од 9. маја 1946, као и потписивањем Конвенције о културној сарадњи 27. априла 1947.²⁰ У духу тог времена, новине RP су пренеле вест да је „исто-

потом о мање утицајној Титовој гарди, културно-просветној организацији у Словачкој, као и о студентском дому у центру Прага, који је првобитно (од 1933. године) носио назив Краљ Александар. Видети: Milan Sovilj, „Josip Broz Tito i čehoslovačka javnost 1945–1948. godine“, *Tito – viđenja i tumačenja*, ur. Olga Manojlović Pintar, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011), 489–490.

17 Након Титове посете Прагу и Братислави марта 1946. нека од чехословачких предузећа су добила име по југословенском председнику владе (једна фабрика у Прагу, као и рудник у околини Карлових Вари). Једна од улица у ширем центру Прага такође је понела име Ј. Б. Тита. И у писаној речи, Титово име је било врло присутно кроз преводе његових говора и текстова на чешки и словачки језик. Sovilj, „Josip Broz Tito i čehoslovačka javnost“, 492–493.

18 „Maršál a jeho Jugoslávie“, *RP* 68 (3. iz.), 21. 3. 1946, 1; „Triumfální cesta maršála Tita Prahou“, *RP* 69 (3. iz.), 22. 3. 1946, 1.

19 „Maršál a jeho Jugoslávie“, *RP* 68 (3. iz.), 21. 3. 1946, 1.

20 У првих неколико година након Другог светског рата, Југославија и Чехословачка су и са другим земљама „народне демократије“ склапале сличне уговоре о пријатељству и међусобној сарадњи по узору на уговоре које су обе земље потписале пре тога са Совјетским Савезом, Чехословачка децембра 1943, Југославија априла 1945. Видети: Jan Němeček, „Československá vláda, prezident a československo-sovětská smlouva z r. 1943“, *Československo-sovětská smlouva 1943*, ed. Jan Němeček i kol., (Praha: Historický ústav, 2014), 34; Sovilj, *U potrazi za nedostižnim*, 48–51.

ријског дана 9. маја потврђено наше савезништво²¹. Међутим, са таквим стањем нису се слагали сви чехословачки државни и дипломатски представници, нити су развој социјалистичке Југославије оцењивали у позитивном смислу. Чехословачке дипломате у Београду, посланик Јарослав Липа (Jaroslav Lípa) у току лета 1945. и генерални конзул у Загребу Владимир Бртњик (Vladimír Brtník) од септембра 1945. до децембра 1948. писали су Министарству спољних послова у Прагу о разним примерима кршења слобода у Југославији и лошим последицама владавине новог режима.²² Такви негативни погледи чехословачких дипломата, који иначе нису били чланови нити симпатизери КПЧ, наравно да нису ни могли да се појаве на странама РР, нити се о томе јавно дискутовало.

Промена политичке ситуације у Чехословачкој, након кризе владе Народног фронта²³ фебруара 1948, и долазак на власт КПЧ, што је врло брзо било потврђено и на парламентарним изборима маја исте године, могао је још више да приближи комунистичке партије Чехословачке и Југославије једну другој. Први пут од успостављања послератне југословенско-чехословачке сарадње, самосталну власт у Чехословачкој преузела је комунистичка партија. Међутим, нека друга дешавања, пре свега у односима Југославије и Совјетског Савеза,²⁴ утицала су на везе комунистичких партија Чехословачке и Југославије. Погоршавање совјетско-југословенских односа од почетка 1948. није се одмах одразило на везе Југославије и Чехословачке, иако су били забележени неки мањи случајеви неспоразума и не-

21 „Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a mírové spolupráci mezi ČSR a Jugoslavií“, *RP* 110 (3. iz.), 11. 5. 1946, 1.

22 Видети: Milan Sovilj, „Čehoslovački pogledi na izgradnju jugoslovenskog socijalizma i omladinske radne akcije 1945–1948. godine“, *Historijski zbornik* 1/2016, 110, 112–114.

23 Владу Народног фронта чинили су, поред комуниста из чешких земаља и из Словачке, још и представници грађанских странака: социјалдемократи, народни социјалисти, словачки демократи и тзв. лидовци, односно особе из Чехословачке народне странке.

24 Видети: Rinna Elina Kullaa, „Origins of the Tito-Stalin split within the wider set of Yugoslav-Soviet Relations (1941–1948)“, *The Balkans in the Cold War. Balkan Federations, Cominform, Yugoslav-Soviet Conflict*, ed. Vojislav G. Pavlović, (Belgrade: Institute for Balkan studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, 2011), 98–103; Svetozar Rajak, „From Regional Role to Global Undertakings: Yugoslavia in the Early Cold War“, *The Balkans in the Cold War*, eds Svetozar Rajak, Konstantina E. Botsiou, Eirini Karamouzi, Evanthis Hatzivassiliou, (London: Palgrave Macmillan, 2017), 66–67.

разумевања како на државно-дипломатском нивоу тако и у погледу контаката између КПЈ и КПЧ.²⁵

Тек је доношењем Резолуције Информбироа (ИБ) 28. јуна 1948. – којом су Свесавезна комунистичка партија - бољшевика (СКП-б) и друге комунистичке партије под совјетским утицајем осудиле политику Тита и руководства КПЈ и њихово удаљавање од идеја комунизма – дошло до драстичних промена у односу КПЧ према водећим структурама КПЈ, што се такође манифестовало и у писању листа РР. На седници Председништва ЦК КПЧ 28. јуна 1948. прихваћен је извештај чехословачке делегације са заседања Коминформа у Букурешту, којим је исказана сагласност са поменутом резолуцијом. Уједно, један од чланова делегације, Рудолф Слански (Rudolf Slánský) представио је детаље са заседања Коминформа, уз истицање да ће наредног дана (29. јуна 1948), када се Резолуција ИБ-а изнесе у јавност, настати велико изненађење, које ће утицати на становништво у Чехословачкој, јер је до тада, како је нагласио Слански, „постојала стара традиција“ у односу ка Југославији и „популаризација Тита“.²⁶ Иако се у закључцима са овог заседања Председништва ЦК КПЧ није помињао лист РР, требало је извештавати о Резолуцији ИБ-а објављивањем низа чланака културно-пропагандног одељења ЦК КПЧ.²⁷ Нема сумње да су се такви закључци односили и на РР, што се ускоро показало и кроз писање ових новина о Титу и највишем руководству КПЈ.

Већ 29. јуна 1948. РР је пренео вести о Резолуцији ИБ-а на првој и трећој страни, али без било каквих коментара.²⁸ Тек наредног дана, 30. јуна, представљен је став ЦК КПЧ о сагласности са Резолуцијом ИБ-а.²⁹ Међу првим коментарима чехословачких политичара, у РР се појавио чланак Густава Бареша (Gustav Vareš), шефа култур-

25 Видети: Selinić, *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi 1945–1955*, 378–381; Sovilj, *U potrazi za nedostižnim*, 166–167; Ondřej Vojtěchovský, *Z Prahy proti Titovi. Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu*, (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012), 79.

26 Národní archiv (NA), Fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1945–1954 (u daljem tekstu: KSČ-ÚV-02/1, předsednictvo 1945–1954), sv. 2, a. j. 125, b. 1, Schůze předsednictva ÚV KSČ, 28. 6. 1948.

27 Исто.

28 „Resoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie“, *RP* 151, 29. 6. 1948, 1, 3.

29 „Předsednictvo ÚV KSČ k situaci v jugoslávské komunistické straně“, *RP* 152 (6. iz.), 30. 6. 1948, 1.

ног и пропагандног одељења ЦК КПЧ. За разлику од веома позитивних текстова о Титу и Југославији, које је РР објавио у време Титове посете Чехословачкој 1946, када је главни уредник РР био управо Бареш, на лето 1948. ситуација је била у потпуности другачија. Бареш је осудио политику водећих личности КПЈ на челу са Титом и њихово удаљавање од схватања комунизма по совјетском моделу. Коначно решење видео је искључиво у поразу Титове политике, што је представио речима: „Историја нас учи да они који у радничком покрету издају идеје марксизма и лењинизма не могу даље да се развијају и при том остају на сметлишту прошлости“.³⁰

Сасвим другачија терминологија и извештавање о Титу и о водећим личностима КПЈ били су присутно на страницама РР од краја јуна и почетка јула 1948. године. Редовног читаоца, или бар оне који су преко РР могли да дођу до информација, било је неопходно обавестити, али и уверити, да југословенско руководство на челу са Титом више не припада радничком покрету, као што је то писао на пример Бареш, и да је неопходно такву политику осудити. Да је политика руководства КПЈ била погрешна, требало је да потврде бројни чланци у току лета 1948, који су доносили разне форме осуђивања југословенског удаљавања од схватања комунизма по совјетском моделу.³¹ Преузимани су и објављивани и чланци из других новина, као што је био лист Информбироа *За трајни мир, за народну демократију*, који је имао и чехословачку секцију, где се отворено писало о „издаји међународног социјализма“ од стране „клике Тита, Кардеља, Ђиласа и Ранковића“.³²

На основу неколико текстова из јула 1948. тадашњи читалац је међутим могао да стекне утисак да је „тешку грешку“³³ југосло-

30 „Odpovědnost jugoslávských komunistů“, *RP* 152 (6. iz.), 30. 6. 1948, 1–2.

31 „Jednomyslený souhlas komunistických stran s resolucí Informačního byra“, *RP* 154 (5. iz.), 2. 7. 1948, 1; „ÚV KSČ(b) schválil resoluci Informačního byra o KS Jugoslávie“, *RP* 155 (5. iz.), 3. 7. 1948, 1; „Další komunistické strany odsuzují vedoucí KS Jugoslávie“, *RP* 161 (5. iz.), 13. 7. 1948, 1; „Jugoslávští studenti odmítají politiku vůdců KSJ“, *RP* 174 (5. iz.), 28. 7. 1948, 2. - У Чехословачкој је од лета 1948. године почела да се формира група југословенских емигранта који се нису слагали са политиком Ј. Б. Тита у односу на Коминформ и СССР. Прихватајући Резолуцију ИБ-а, ови емигранти су дошли у конфликт са властима у Југославији. Видети детаљније: Vojtěchovský, *Z Prahy proti Titovi*. Књига је такође изашла и у преводу са чешког језика: Ondřej Vojtěchovský, *Iz Praga protiv Tita. Jugoslavenska informbirovska emigracija u Českoslovačskoj*, prevela Maja Janković, (Zagreb: Srednja Europa, 2016).

32 „Vůdcové KS Jugoslávie zradili mezinárodní socialismus“, *RP* 182, 6. 8. 1948, 2.

33 „Voj o čistotu marx-leninského učení“, *RP* 158, 9. 7. 1948, 1–2.

венског руководства ипак могуће исправити, односно да њихово „одвајање“³⁴ од политике СССР-а и других социјалистичких земаља неће дуго трајати. Као пример је дат проглас радника који су били чланови КПЧ у једној од фабрика са Титовим именом у Прагу (*Závody maršála Tita*). У свом прогласу ови радници су истицали да су разочарани у Тита и руководство КПЈ, и да ће морати одбацити његово име у називу своје фабрике ако југословенски маршал настави „свој пут издаје“.³⁵ Чехословачки радници су се наводно обраћали „југословенским друговима практично у последњем тренутку“, како би се „вратили на исправан пут“.³⁶ Након објављивања одлука Петог конгреса КПЈ крајем јула 1948,³⁷ у РР је наглашавано, скоро са разочарањем, да су такви резултати били „још раније обезбеђени уз помоћ терора и уз пажљиви избор делегата“ и да уједно КПЈ, опет на челу са Титом, наставља своју политику у „непријатељском духу против комунистичког покрета“.³⁸ Повратак на ранију терминологију, када је Тито означаван за хероја и јунака, чинило се да није могућ.

Практично од краја јуна 1948, РР је непрестано доносио разне негативне чланке о Титу и његовим блиским сарадницима. Колико је тачно било таквих вести, тешко да је могуће прецизно установити, али према подацима запослених у југословенској амбасади у Прагу, који су пажљиво пратили развој ситуације и промену односа Чехословачке према Југославији под утицајем Резолуције ИБ-а, у јуну и јулу 1948. појавило се око 450–500 разних информација о Југославији у целокупној чехословачкој штампи. У јулу те године, већина вести је била негативна, да би се од августа, по речима запослених у југословенској амбасади у Прагу, о Југославији писало искључиво негативно.³⁹

Лист РР је свакако могао да игра битну улогу у обавештавању шире јавности. Према подацима југословенске амбасаде у Прагу из тог периода, доношење Резолуције ИБ-а и означавање Тита за издај-

34 „KSČ se nesúčastní sjezdu Komunistické strany Jugoslávie“, *RP* 159, 10. 7. 1948, 1.

35 „Komunisté Titových závodů v Praze ÚV KS Jugoslávie“, *RP* 170, 23. 7. 1948, 2.

36 *Исто*.

37 Видети: Јосип Броз Тито, *Политички извјештај Централног комитета Комунистичке партије Југославије. Реферат одржан на V конгресу КПЈ*, (Београд: Борба, 1948), 90–96.

38 „Zakončení sjezdu KS Jugoslávie“, *RP* 176, 30. 7. 1948, 2.

39 Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије (ДАМСПРС), Фонд Политичка архива – Чехословачка (ПА–ЧСР), 1948, фасцикла 29, број 424387. Видети: *Sovilj, U potrazi za nedostižnim*, 174.

ника и фракционаша деловало је врло збуњујуће на становништво у Чехословачкој. Непосредно након објављивања Резолуције, запослени у југословенској амбасади су забележили да је РР био разграбљен.⁴⁰ Та збуњеност и потреба за информацијама могли су да представљају уједно и предност за РР и могућност да ове новине остваре утицај на становништво у чешкој средини.

Информбироовска криза и прекинути совјетско-југословенски односи имали су огромног утицаја на везе између Чехословачке и Југославије готово на свим пољима међусобне сарадње.⁴¹ Промена тих односа одразила се и на писање новина РР. Готово кроз цео овај период РР је следио негативни курс КПЧ према Титу и водећим личностима КПЈ/СКЈ. С времена на време, лист је представљао разне информације, углавном краће форме и то на споредним страна, о стању у Југославији, које се према писању новинара РР све више погоршавало, како у погледу даљег развоја југословенске државе тако и везано за живот њених грађана.⁴² За главне кривце су означавани Тито и, како се често истицало, „Титова клика“,⁴³ некада и „клика Тито–Ранковић“.⁴⁴ Управо се један од најближих Титових сарадника и водећа личност државне безбедности Александар Ранковић често помињао у негативном контексту заједно са Титом, јер је у „крвавом фашистичком режиму“, како је тада писао РР, представљао „целата“ који заједно са осталим „титовцима“ спроводи терор у Југославији.⁴⁵ Тито

40 Архив Југославије (АЈ), Фонд Савез комуниста Југославије – Комисија за међународне односе и везе – ЧССР (број фонда 507), IX, 22/1–23, кутија 1, Деша о реаговањима у Чехословачкој на објављивање Резолуције ИБ-а, 29. 6. 1948. Видети: Selinić, *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi 1945–1955*, 383; Sovilj, *U potrazi za nedostižnim*, 172–173.

41 Видети детаљније: Miroslav Perišić, „Čehoslovačka javnost i Rezolucija IB-a 1948“, *Istorija 20. veka* 1/2006, 103–123; Selinić, *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi 1945–1955*; Sovilj, *U potrazi za nedostižnim*.

42 „Zhoršování hospodářské situace v Jugoslávii“, *RP* 305, 31. 12. 1948, 2; „Zhoršování vyživovací situace v Jugoslávii“, *RP* 58, 10. 3. 1949, 2.

43 „Zhoršování hospodářské situace v Jugoslávii“, *RP* 305, 31. 12. 1948, 2; „Proti zradě Titovy kliky, za socialistický internacionalismus“, *RP* 151, 28. 6. 1949, 1; „Jugoslávský lid bojuje“, *RP* 35, 11. 2. 1951, 2; „Titovská klika – váleční provokatéři“, *RP* 122, 25. 5. 1951, 2.

44 „Jugoslávský lid bojuje“, *RP* 35, 11. 2. 1951, 2.

45 *Исто*.

и његови сарадници, или како се такође наглашавало, „саучесници“⁴⁶ нису, по оцени листа, водили само лошу политику против свог народа⁴⁷ већ су били и „плаћеници америчких империалиста“.⁴⁸ Информ-биороовска криза је са собом донела низ проблема у Југославији, од којих су се поједини односили и на неслагање једног броја чланова КПЈ са Титовом политиком према Стаљину и СССР-у, што је на крају крајева резултирало и обрачуном власти у Југославији са свим тим неистомишљеницима.⁴⁹ До које мере је писање листа *RP* било истинито, тешко је међутим прецизно рећи, али највероватније да он није све своје вести базирао на провереним информацијама или је неке од њих преузимао од редакција других иностраних новина које су и саме подржавале курс негативне совјетске политике према Титу и водећим личностима КПЈ. Линију КПЧ у нарушеним чехословачко-југословенским односима требало је понекад подржати и веома негативним вестима о Титу и његовом режиму.⁵⁰ Међутим, нема сумње да се Југославија у време заоштрених односа са Источним блоком окренула ка западним силама и управо од САД-а очекивала и добијала одређену помоћ,⁵¹ без које би највероватније врло тешко могла да преброди последице изолације коју је спроводио СССР, највећа сила у источном делу Европе, као и све друге земље под совјетским утицајем, са којима је до лета 1948. године Југославија у великој мери сарађивала.

Тек након марта 1953. године и Стаљинове смрти совјетско-југословенски односи су почели да се постепено обнављају, што је резултирало и променом односа КПЧ према СКЈ и Југославији. Неки од првих видљивих знакова нормализације тих веза односили су се на поновно успостављање дипломатских односа на највишем нивоу.

46 „Proti zradě Titovy kliky, za socialistický internacionalismus“, *RP* 151, 28. 6. 1949, 1.

47 „Zhoršování vyživovací situace v Jugoslávii“, *RP* 58, 10. 3. 1949, 2; „Jugoslávští dělníci odmítají pracovat na válečných stavbách“, *RP* 281, 29. 11. 1951, 2.

48 „Titovská klika – váleční provokatéři“, *RP* 122, 25. 5. 1951, 2.

49 Видети: Момчило Митровић, „Како смо сазнавали Голи оток“, *Зборник радова са међународног округлог стола Тито – Стаљин, Београд, 25. октобар 2006, Сборник трудов међународног круглог стола Тито – Стаљин, Белград, 25. октобра 2006*, ур. Миладин Милошевић, (Београд: Архив Србије и Црне Горе, 2007), 143–147; Martin Previšić, „Broj kažnjenika na Golom otoku i drugim logorima za ibeoce u vrijeme sukoba sa SSSR-om (1948.–1956.)“, *Historijski zbornik* 1/2015, 173–193.

50 Видети: NA, Fond KSČ-ÚV–02/1, předsednictvo 1945–1954, sv. 14, a. j. 197, b. 1, Schůze předsednictva ÚV KSČ, 28. 11. 1949.

51 Видети детаљније: Dragan Bogetić, *Jugoslavija i Zapad 1952–1955: jugoslovensko približavanje NATO-u*, (Београд: Službeni list, SRJ 2000).

Све док је трајала информбироовска криза, персонал чехословачких и југословенских дипломатских представништава је био смањен готово на минимум, док у Београду, односно у Прагу, своје функције нису обављали амбасадори, већ службеници нижег дипломатског ранга.⁵² Иако се радило о краћим информацијама на споредним странама листа *RP*, поновно слање највиших дипломатских представника за Београд, односно Праг, уз већ споменуто побољшавање совјетско-југословенских односа, могло је да означи прекид негативног писања о Титу и његовим блиским сарадницима. Долазак новог чехословачког амбасадора у Београд Вилема Питхарта (*Vilém Pithart*), у септембру 1954, као ни почетак рада југословенског амбасадора у Прагу Ива Вејводе, у фебруару 1955,⁵³ међутим, није донео практично никакве нове информације о Титу, али је могао да означи боље услове за даљи развој југословенско-чехословачких односа.⁵⁴

Од половине педесетих година двадесетог века, помињање Тита и Југославије било је присутно у листу *RP* углавном кроз извештавање о совјетско-југословенским односима, које је у поређењу са вестима о везама између Чехословачке и Југославије привлачило већу пажњу ових новина. Веома значајан низ разговора највиших државних и партијских представника Совјетског Савеза и Југославије, Никите Сергејевича Хрушчова (Никита Сергеевич Хрущёв) и Тита, од 26. маја до 2. јуна 1955. године у Београду и на Брионима, приказан је и кроз текстове листа *RP*, пре свега на основу информација преу-

52 Видети: Sovilj, *U potrazi za nedostižnim*, 208; Jindřich Dejmek, Jan Němeček, Slavomír Michálek, *Diplomacie Československa. Díl 2. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*, (Praha: Academia, 2013), 539, 621–622.

53 „Čs. velvyslanec v Jugoslavii odevzдал pověřovací listiny“, *RP* 271, 30. 9. 1954, 2; „Příjezd nového jugoslávského velvyslance“, *RP* 39, 9. 2. 1955, 2.

54 За разлику од првих неколико година након Другог светског рата, којима је посвећено пар монографија и студија, ни чешка ни словачка, као ни историографије земаља бивше Југославије нису детаљније проучавале југословенско-чехословачке односе од средине педесетих година. Једну од монографија која се делимично односи на ову тематику представља дело Јана Пеликана о Југославији и Источном блоку. Видети: Jan Pelikán, *Jugoslávie a východní blok 1953–1958*, (Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2001). Овом темом бави се и споменута књига Ондржеја Војтјеховског кроз даљу судбину преосталих југословенских информбироваца у Чехословачкој. Видети: Vojtěchovský, *Z Prahy proti Titovi*.

зетих од совјетске новинске агенције ТАСС.⁵⁵ Иако се те информације нису појавиле на насловним странама новина РР, тадашњи читалац је могао у њима да види промену односа Совјетског Савеза према Југославији у поређењу са временом од пре неколико година. Говор Н. С. Хрушчова на београдском аеродрому, по слетању совјетске делегације 26. маја 1955, о срдачним и пријатељским совјетско-југословенским односима уз исказивање жаљења због дешавања 1948. у вези са Резолуцијом ИБ-а, новине РР су пренеле у целини.⁵⁶ Иако се први секретар комунистичке партије СССР-а није директно извинио за негативни однос према Титу и Југославији у време информбироовске кризе,⁵⁷ сам чин доласка совјетске делегације у Београд и разговори који су тих дана вођени између Тита и Хрушчова, а који су резултирали Београдском декларацијом 2. јуна 1955. о даљем продубљивању сарадње,⁵⁸ могли су да означе потврду успеха Тита и руководства СКЈ у њиховој вишегодишњој борби и истрајности против совјетског притиска.⁵⁹ Свакако да РР није наглашавао значај посете совјетске делегације Југославији на такав начин, већ је истицао договор обе стране о „узајамном поштовању, немешању у унутрашња питања без обзира на разлоге“.⁶⁰

Период отопљавања совјетско-југословенских односа након 1955. није дуго трајао и врло брзо је донео са собом питање даљег

55 „Příjezd sovětské vládní delegace do Bělehradu“, *RP* 145, 27. 5. 1955, 3; „Zahájení sovětsko-jugoslávského jednání v Bělehradě“, *RP* 146, 28. 5. 1955, 3; „Sovětsko-jugoslávské jednání v Bělehradě“, *RP* 147, 29. 5. 1955, 5; „Sovětská vládní delegace srdečně vítána jugoslávským lidem“, *RP* 148, 30. 5. 1955, 3; „Z pobytu sovětské vládní delegace v Jugoslávii“, *RP* 149, 31. 5. 1955, 3; „Z pobytu sovětské vládní delegace v Jugoslávii“, *RP* 150, 1. 6. 1955, 3; „Komuniké o činnosti vládních delegací SSSR a Jugoslavie“, *RP* 151, 2. 6. 1955, 4; „Včera byla podepsána deklarace vlády SSSR a jugoslávské vlády“, *RP* 152, 3. 6. 1955, 3.

56 „Projev soudruha N. S. Chruščeva na bělehradském letišti“, *RP* 145, 27. 5. 1955, 3.

57 Хрушчов је за нарушавање тадашњих односа оптужио „народне непријатеље“ Берију (Бéрия), Абакумова (Абакумов) и друге високе функционере своје партије. „Projev soudruha N. S. Chruščeva na bělehradském letišti“, *RP* 145, 27. 5. 1955, 3. Видети: Svetozar Rajak, *Yugoslavia and the Soviet Union in the Early Cold War. Reconciliation, comradeship, confrontation, 1953–1957*, (London, New York: Routledge, 2011), 113–114.

58 „Deklarace vlády Svazu sovětských socialistických republic a vlády Federativní lidové republiky Jugoslávie“, *RP* 152, 3. 6. 1955, 3.

59 Milan Terzić, „Preservation of ideological identity: The Normalization of Soviet-Yugoslav Relations after Stalin’s Death“, *The Balkans in the Cold War*, 240.

60 „Deklarace vlády Svazu sovětských socialistických republic a vlády Federativní lidové republiky Jugoslávie“, *RP* 152, 3. 6. 1955, 3.

положаја Југославије и њеног става према Совјетском Савезу, али и односа СССР-а према Југославији. Југословенска жеља ка самосталнијем путу у социјализам и тежња Совјетског Савеза да поврати Југославију у своју сферу утицаја довели су до поновног погоршавања совјетско-југословенских односа, што се испољило већ од новембра 1957. године.⁶¹ Иако су се совјетско-југословенски односи још више заострили од априла 1958,⁶² новине *RP* се нису враћале на терминологију из периода информбироовске кризе, али је у вестима, на пример, истицана оправданост некадашње Резолуције ИБ-а, с тим што су тада „направљене грешке у методама које су коришћене“.⁶³

До које мере се извештавање о Титу крајем педесетих разликовало од извештавања десет година пре тога, могли су такође да покажу примери везани за годишњице југословенског државног празника – Дана Републике, 29. новембра. У време информбироовске кризе овај празник се није помињао у листу *RP*. Десетак година касније, када су се совјетско-југословенски односи поново заострили, посебно од почетка 1959,⁶⁴ *RP* је сваке године истицао значај југословенског празника уз честитке тадашњег првог секретара ЦК КПЧ и председника Чехословачке од 1957. до 1968. Антоњина Новотног. Новотни је у свим релативно кризним годинама у односима Југославије и Совјетског Савеза, 1959–1961, честитао Титу државни празник Југославије. Иако се радило о врло кратким и протоколарним информацијама на првим странама листа *RP*,⁶⁵ њихово појављивање могло би да се доведе у везу са пре свега другачијим погледом на сукоб између Совјетског Савеза и Југославије него што је био случај десетак година раније. Крајем педесетих погоршавање и убрзо прекидање партијских совјетско-југословенских веза није било праћено прекидом економске сарадње између Совјетског Савеза и Југославије. Исто је важило и за преостале земље под совјетским утицајем, с тим што су опсег и форма те сарадње претрпели измене и углавном су били смањени (случај робне размене између Југославије и

61 Видети: Dragan Bogetić, *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956–1961*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2006), 55–58, 184–186.

62 *Исто*, 187–199.

63 „Krok vpřed v socialistické výstavbě Číny – kritika programu SKJ“, *RP* 143, 25. 5. 1958, 6.

64 Bogetić, *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike*, 212.

65 „Blahopřání k jugoslávskému státnímu svátku“, *RP* 330, 29. 11. 1959, 1; „Blahopřání k státnímu svátku Jugoslávie“, *RP* 331, 29. 11. 1960, 1; „Telegram k státnímu svátku Jugoslávie“, *RP* 332, 29. 11. 1961, 1.

Чехословачке 1959. године).⁶⁶ Иако се КПЧ прикључио критици југословенског „одвајања од принципа марксизма-лењинизма“,⁶⁷ ситуација је свакако била другачија у односу на крај четрдесетих и почетак педесетих година.

Чехословачко-југословенски билатерални односи опет су дошли у средиште интересовања новина РР средином шездесетих, када је реализована посета на највишем државном и партијском нивоу. Радило се о доласку Новотног и његове делегације у Југославију од 21. до 26. септембра 1964. године. Ова посета се одиграла у време када су се већ увелико побољшале совјетско-југословенске везе и када у контактима између Југославије и Чехословачке није било већих проблема.⁶⁸ Информације о посети Новотног Југославији је презентовао, између осталих, извештач листа РР директно из Београда.⁶⁹ Сусрете Тита и Новотног пратио је уобичајни формални протокол, уз истицање „традиционалних симпатија“, као и „традиционалног пријатељства“.⁷⁰ Према писању ових новина, Новотни се у једном тренутку, у току свог говора 21. септембра 1964. приликом ручка у Београду, осврнуо на некадашње чехословачко-југословенске односе, наглашавајући да је у њима само кратко било присутно неповерење и да је прошлост за чехословачку страну била „поучна, јер смо пуно тога научили, уз стечено искуство, које је добар показа-

66 Bogetić, *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike*, 233–234.

67 *Исто*, 217.

68 Jan Pelikán, „Plzeňské, 13. pramen, sběr hub a naleziště uranu. Črta k mentalitě vůdců socialistického Československa a federativní Jugoslávie“, *Od Morave do Morave II. Iz istorije češko-srpskih odnosa. Od Moravy k Moravě II. Z historie česko-srbských vztahů*, приредили Верица Копривица, Александра Корда-Петровић и Вацлав Штјепанек, (Нови Сад: Матица српска у сарадњи са Матицом моравском, 2011), 221–222. Видети: NA, Fond KSČ – ÚV, Kancelář 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného – II. část (broj fonda 1261/0/44), k. 115, inv. č. 232, Jugoslávie, Návštěva ministra zahraničních věcí ČSSR V. Davida v SFRJ ve dnech 22.–27. 5. 1964, č. j. 024940/64–2, Informace o návštěvě s. V. Davida v Socialistické federativní republice Jugoslávii.

69 „Bělehrad v předvečer návštěvy soudruha A. Novotného“, *RP* 263, 21. 9. 1964, 1.

70 „President republiky a první tajemník ÚV KSČ A. Novotný přiletěl do Bělehradu: Přátelství a spolupráce národů Československa a Jugoslávie se bude nadále rozvíjet“, *RP* 264, 22. 9. 1964, 1; „Československo-jugoslávské rozhovory zahájeny“, *RP* 265, 23. 9. 1964, 1, 4; „Soudruh A. Novotný navštívil největší jugoslávský elektrostrojírenský závod“, *RP* 268, 26. 9. 1964, 1.

тељ за наредни период.⁷¹ Иако у свом говору, који је RP пренео у целини,⁷² Новотни није јасно истакао да ли је по његовом мишљењу поступак КПЧ према КПЈ био погрешан у време када су односи између Чехословачке и Југославије „на кратко“ били испуњени неповерењем, пажљиви читалац је могао да дође до таквог закључка, будући да је комунистичка партија у Чехословачкој „пуно тога научила“ и да је постала „богатија за ново искуство“.⁷³

Лист RP није преносио све детаље сусрета Тита и Новотног, који су, осим званичног обраћања широј јавности и новинарима,⁷⁴ водили и неформалне разговоре.⁷⁵ У тим незваничним приликама, двојица највиших партијских и државних функционера Југославије и Чехословачке причала су о разним темама, од прављења доброг пива, преко скупљања печурака, па све до „стручних“ погледа на рудна богатства својих земаља. Према сачуваним документима, Тито је боље од академика Југославенске академије знаности и умјетности у Загребу знао да је Југославија богата ураном, само га је по његовом тврђењу било неопходно пронаћи!⁷⁶ Овакве баналности и детаљи наравно да се нису појавили на страницама RP, као ни у јавности уопште.

Још у току ове посете, била је договорена нова, овог пута Титова посета Чехословачкој. Као и приликом предходне посете, без обзира на то што је од ње прошло скоро 20 година, насловне стране листа RP биле су испуњене текстовима и фотографијама о боравку Тита и југословенске делегације у Чехословачкој од 2. до 8. јуна 1965. Поново се у средиште пажње тих дана вратила Титова личност, уз представљање његове биографије и дотадашње политичке актив-

71 „Projev soudruha A. Novotného“, *RP* 264, 22. 9. 1964, 3.

72 *Исто*. Видети такође текст говора А. Новотног: NA, Fond 1261/0/44, k. 114, inv. č. 230, sv. 32, a. j. 388, b. 1. Referát s. Novotného na obědě v Bělehradě, 21. 9. 1964.

73 Видети: „Projev soudruha A. Novotného“, *RP* 264, 22. 9. 1964, 3.

74 Новотни је, поред Београда, обишао још фабрике у Крагујевцу, Љубљани и Загребу, након тога Пулу и на крају Брионе. Видети: NA, Fond 1261/0/44, k. 114, inv. č. 230, sv. 32, a. j. 388, d. 1, Projev A. Novotného na meetingu „Crvena zastava“ 23. září 1964 v Kragujevci; NA, Fond 1261/0/44, k. 114, inv. č. 230, sv. 32, a. j. 388, Přípitek s. A. Novotného na obědě v Lublani ve čtvrtek 24. září 1964; NA, Fond 1261/0/44, k. 114, inv. č. 230, sv. 32, a. j. 388, Přípitek s. A. Novotného na recepci v Záhřebu, pořádané předsedou Saboru socialistické republiky Chorvatska Ivanem Krajačičem, 24. 9. 1964; NA, Fond 1261/0/44, k. 114, inv. č. 230, sv. 32, a. j. 388, Projev s. A. Novotného na závěrečné večeři na Brioni, pořádané jugoslávskou stranou.

75 Видети: Pelikán, „Plzeňské, 13. pramen, sběr hub a naleziště uranu“, 221–229.

76 *Исто*, 223–227.

ности. О Титу се писало врло позитивно,⁷⁷ уз наглашавање свих ранијих његових веза са чешким простором.⁷⁸ Међутим, оно што лист *RP* ни у једном од својих текстова са почетка јуна 1965. није ни споменуо односило се на негативно писање о Титу у време информбировске кризе и генерално на тадашњу критику КПЧ на рачун водећих структура КПЈ/СКЈ. Будући да је од краја четрдесетих и почетка педесетих прошло више од 15 година а да се Титова посета јуна 1965. одвијала у сасвим другачијим околностима, промењеним југословенско-чехословачким и југословенско-совјетским односима, непомињање ранијих проблема било је сасвим логично решење. Једино је у Титовом говору, који је *RP* пренео на својој насловној страни 4. јуна 1965. истакнуто, да су „проблеми прошлости у односима две земље превазиђени“.⁷⁹

Након узајамних посета Тита и Новотног, уследила је још једна, овог пута чехословачког председника Југославији. Међутим, за разлику од претходних посета, долазак А. Новотног и његов боравак у Југославији од 11. до 15. септембра 1967, *RP* је пропратио кроз веома кратке вести, углавном на првим странама. Како се тада истицало у *RP*, посета Новотног у пратњи секретара ЦК КПЧ Лубомира Штроугала (*Lubomír Štrougal*), као и њихових супруга, углавном значајним туристичким дестинацијама на Јадрану (Пула, Бриони, Опатија и пловидба по Кварнерском заливу)⁸⁰ била је реализована као

77 „Srdečně vítáme presidenta J. Broze-Tita“, *RP* 151, 2. 6. 1965, 1.

78 Посебно је истицана чињеница да је актуелни југословенски председник давне 1912. године радио у Плзњу и Ченкову као бравар, поред Прага и Братиславе, те је Тито почетком јуна 1965. посетио управо ова два места и њихове фабрике. Приликом посете железари у Ченкову у околини Пршибрама 7. јуна, како је истицао *RP*, Тита и Новотног су веома срдечно дочекали тамошњи радници, међу којима су била двојица која су радила у железари када и Јосип Броз 1912. године. Новине *RP* су том приликом пренеле речи једног од тих радника, тада већ пензионисаног седамдесетпетогодишњег Петра Веселог (*Petr Veselý*), који се наводно сећао енергије и виталности младог Јосипа Броза. „Soudruzi J. Broz-Tito a A. Novotný navštívili Železářny Čenkov“, *RP* 157, 8. 6. 1965, 1. Посета железари у Ченкову била је иначе, према извештају А. Новотног са Председништва ЦК КПЧ, жеља самог Тита. NA, Fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1962–1966 (KSČ–ÚV–02/1, předsednictvo 1962–1966), sv. 111, a. j. 115, b. 14, Zpráva o návštěvě presidenta SFRJ a generálního tajemníka SKJ Josipa Broze Tita v Československu, 21. 6. 1965.

79 „Jednání o dalším prohloubení spolupráce s Jugoslávií“, *RP* 153, 4. 6. 1965, 1.

80 „Soudruh A. Novotný na přátelské návštěvě v Jugoslávii“, *RP* 252, 12. 9. 1967, 1; „Jednání presidentů A. Novotného a J. Tita“, *RP* 253, 13. 9. 1967, 1; „Z pobytu soudruha A.

„пријатељска незванична посета“ Титу и Југославији.⁸¹ Новине РР су практично пренеле одлуку Председништва ЦК КПЧ којом је била одобрена посета чехословачког председника и првог секретара ЦК КПЧ, како се на седници овог тела истицало – као „незванична пријатељска посета Југославији“.⁸²

У свом извештају за Председништво ЦК КПЧ по повратку у Праг, Новотни је навео да је боравак у Југославији имао незванични карактер, али је констатовао и да је у току посете остварен низ разговора са југословенским руководством, које је тим сусретима без сумње придао велику важност. До одређене мере о томе сведочи и тврђење Новотног да су, поред Тита, у разговорима учествовали члан председништва ЦК СКЈ и председник ЦК СК Хрватске Владимир Бакарић, секретар извршног одбора ЦК СКЈ Мијалко Тодоровић, као и неколицина других, углавном високих представника СКЈ, уз амбасадоре обе земље.⁸³ За разлику од чехословачке стране и истицања незваничног карактера и, по речима Новотног, „врло корисних разговора, који су се одвијали без папира“,⁸⁴ југословенско руководство се за ову посету веома добро припремило, јер је пре доласка делегације, анализирана политичка и привредна ситуација у Чехословачкој, као и погледи партијског и државног врха на Југославију и њену политику несврстаних.⁸⁵

Лист РР је својим читаоцима представио у врло кратком саопштењу резултате посете и разговора Тита и Новотног и констатовао успешан развој чехословачко-југословенских односа.⁸⁶ Тадашњи чехословачки амбасадор у Београду, Ладислав Шимович (Ladislav Šimovič) имао је међутим сасвим другачији поглед, бар када се радило о Новотном. У својим необјављеним забелешкама истицао је да се Новотни, без унапред припремљеног говора, у току разгово-

Novotného v Jugoslávii“, *RP* 254, 14. 9. 1967, 1; „Závěrečné rozhovory na Brioni“, *RP* 255, 15. 9. 1967, 1.

81 „Soudruh A. Novotný na přátelské návštěvě v Jugoslávii“, *RP* 252, 12. 9. 1967, 1.

82 NA, Fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1966–1971 (u daljem tekstu: KSČ-ÚV-02/1, předsednictvo 1966–1971), sv. 43, a. j. 44, b. 15, Schválení neoficiální přátelské návštěvy s. A. Novotného v Jugoslávii ve dnech 11. – 15. září 1967, 4. 9. 1967.

83 NA, Fond KSČ-ÚV-02/1, předsednictvo 1966–1971, sv. 45, a. j. 46, b. 4, Zpráva o návštěvě s. A. Novotného v Socialistické federativní republice Jugoslávie, 25. 9. 1967.

84 Исто.

85 Ljubodrag Dimić, „Pogled iz Beograda na Čehoslovačku 1968. godine“, *Tokovi istorije* 3–4/2005, 212–213.

86 „Komuniké o jednání A. Novotného s J. Brozem-Titem“, *RP* 256, 16. 9. 1967, 1.

ра на Брионима, понашао пред Титом као „примитивни и необразовани јадни глупак“⁸⁷ због чега се сам Шимович стидео.⁸⁸ Чехословачког председника је још оценио као некога ко је својим диктаторским понашањем више шкодио тадашњим чехословачко-југословенским везама, али и као некога ко је минимализовао сваку иницијативу у развоју тих односа.⁸⁹ Чехословачки амбасадор наравно није могао, нити смео да такво своје мишљење тада изрази јавно.

Документа чехословачке провенијенције везана за ЦК КПЧ и посету Новотног Југославији септембра 1967, и поред истицања њеног незваничног карактера,⁹⁰ указују и на чињеницу да је чехословачка страна о дотадашњим односима са Југославијом, као и о југословенској спољној политици, њеним унутрашњим приликама и о СКЈ, имала на располагању бројне податке и материјале⁹¹ и да незванични карактер посете ипак није могао да буде одлучујући.

Срдачност између чехословачког и југословенског партијског и државног врха, о којој је тих дана писао и лист *RP*,⁹² сам Новотни је демантовао десетак година касније. Према тврђењу новинара Рудолфа Черног (*Rudolf Černý*), који је записивао своје разговоре са Новотним након његовог губитка положаја првог човека КПЧ и председничке функције 1968. године, однос чехословачког руководства према Титу није био нимало позитиван. Новотни се наводно у Титовом друштву никада није пријатно осећао, још од њиховог првог сусрета 1946. и тадашње Титове посете (Новотни је у то време био главни секретар среског комитета КПЧ у Прагу). Према писаним успоменама Новотног, Тито се према другима односио супериорно и наводно никада није говорио о својој прошлости,⁹³ што не одговара у потпуности архивским изворима, између осталог и о самом сусрету Тита и Новотног 1964. године.⁹⁴

87 Ladislav Šimovič, „Žatva a úhrabky. Z mých života“, rukopis, 179.

88 Исто.

89 Исто, 179–180.

90 NA, Fond KSČ-ÚV-02/1, předsednictvo 1966–1971, sv. 43, a. j. 44, b. 15, Schválení neoficiální přátelské návštěvy s A. Novotného v Jugoslávii ve dnech 11.–15. září 1967, 4. 9. 1967.

91 NA, Fond 1261/0/44, k. 114, inv. č. 231, č. 00147/67, Přísně tajné: Podklady k návštěvě soudruha presidenta v SFRJ, září 1967; NA, Fond 1261/0/44, k. 115, inv. č. 232, Informace o současném vývoji v SFRJ a čs.-jugoslávských vztazích, 22. 8. 1967.

92 „Soudruh A. Novotný se vrátil z přátelské návštěvy Jugoslávie“, *RP* 256, 16. 9. 1967, 1.

93 *Antonín Novotný. Vzpomínky prezidenta*, ed. Rudolf Černý, (Česká Kamenice: PolArt, 2008), 262.

94 Видети: Pelikán, „Plzeňské, 13. pramen, sběr hub a naleziště uranu“, 221–229.

За разлику од периода између прве и друге Титове посете Чехословачкој, наредна трећа и уједно последња посета југословенског председника Прагу августа 1968. одигравала се у сасвим другачијим политичким околностима, овог пута везаним за чешку и словачку средину. У то време врло активни реформски покрет Прашко пролеће, који је кроз промене од почетка 1968. досегао одређене резултате либерализације друштва и улоге партије, испољене између осталог кроз паролу „социјализам са људским ликом“, наишао је баш на неразумевање тог „људског лика“ код Совјетског Савеза, силе која је сама тежила ка одређивању форме социјализма земаља под својом контролом и утицајем. Југословенско руководство је пратило дешавања у Чехословачкој, али са дистанце и опрезно због свог односа са Совјетским Савезом, без обзира на то што је, бар на почетку, исказивало одређено разумевање за Прашко пролеће.⁹⁵

Тито се у току Прашког пролећа повремено помињао на странама РР, тако што су цитирани његови говори и изјаве везани за Чехословачку и њену актуелну политичку ситуацију. Следећи политику новог руководства ЦК КПЧ, које се све више удаљавало од политике СССР-а, РР је у избору текстова о Титу могао да истакне оно што је требало до одређене мере да умири грађане Чехословачке а да при том не нагласи сложеност југословенског односа према СССР-у управо због Прашког пролећа. У једном од Титових интервјуа каирском листу *Al-Ahram*, који је РР пренео на својој првој страни средином јула 1968. године, југословенски председник је нагласио да „социјализам у Чехословачкој није угрожен“, као и да не верује у „кратковидост људи у Совјетском Савезу, који би искористили политику силе за решавање унутрашњих питања Чехословачке“.⁹⁶ Истицање овакве Титове изјаве на странама РР могло је такође да охрабри становништво у Чехословачкој, посебно јер је била упућена од особе која је дуги низ година на челу своје државе одолевала сличном совјетском притиску.

95 Видети детаљније о односима Југославије и Чехословачке у време Прашког пролећа: Jan Pelikán, *Jugoslávie a Pražské jaro*, (Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Togga, 2008).

96 „Josip Broz Tito: Socialismus v ČSSR není ohrožen“, *RP* 194, 15. 7. 1968, 1.

Титово име је користила редакција РР и када је требало показати, између осталог, лоше одлуке тада већ бившег режима Анотњи на Новотног, који је након губитка позиције првог секретара КПЧ у јануару 1968. остао и без председничке функције у марту исте године. У једном ауторском тексту из средине априла 1968, Титово име је узето као пример како су поједини водећи функционери КПЧ,⁹⁷ углавном блиски бившем председнику Новотног, правили политичке грешке у прошлости. Њихов однос према највишем југословенском државнику је ишао од крајњих антипатија, када су Тита, по речима новинара РР, означавали за „крвавог пса“ (у време информбироовске кризе), па до „драгог друга“ (у време побољшавања совјетско-југословенских односа). Следећи однос Совјетског Савеза према Титу и Југославији у поновном захлађењу тих веза (крајем педесетих година), Тито је за те политичаре КПЧ постао „ревизиониста“, да би са побољшањем односа СССР-а и Југославије (од почетка шездесетих година), у очима појединих чехословачких комуниста постао „друг председник“, па онда „националиста“ и на крају „интернационалиста“.⁹⁸ Иако аутор овог чланка није навео када су се дешавале те „промене“, пажљиви читалац је могао да их датира у време информбироовске кризе и након ње. Уједно је истакнуто да ти чехословачки политичари, које аутор у чланку критикује, нису успели да објасне обичном човеку промене „преко ноћи“ и како је „социјалистичка“ Југославија одједном постала „капиталистичка“.⁹⁹

Титов долазак за Праг, како ће се врло брзо испоставити, свега десетак дана пре војне интервенције пет земаља Варшавског пакта у Чехословачкој и његов краћи боравак (9–11. августа 1968) привукли су огромну пажњу листа РР. И по трећи пут, Тито је врло срдачно дочекан у Чехословачкој, уз присуство не само новог председника, генерала Лудвига Свободе (Ludvík Svoboda) и новог првог секретара КПЧ Александра Дубчека (Alexander Dubček) већ и практично целог државног и партијског чехословачког врха.¹⁰⁰ Међутим, према сећањима тадашњег чехословачког амбасадора у Београду Л. Шимовича, ова Титова посета није представљала нимало лак зада-

97 У тексту се помињао Мирослав Пастиржик (Miroslav Pastyřík), који је у априлу 1968. био смењен са функције председника Централног савета синдиката. Видети: „Vladimír Příklad: Mám čistě ruce...“, *RP* 106, 17. 4. 1968, 5.

98 Исто.

99 Исто.

100 „Srdečně vítáme představitele jugoslávských komunistů“, *RP* 219, 9. 8. 1968, 1.

так за ново чехословачко руководство, јер се почетком августа 1968. дуго расправљало на седницама председништва ЦК КПЧ¹⁰¹ да ли уопште Тита позвати у Праг јер је постојао реалан страх од још већег погоршавања односа са СССР-ом.¹⁰²

Лист *RP* је у току Титове посете Прагу истицао више њен партијски значај и уједно састанке на нивоу високих представника КПЧ и СКЈ, него њен државни карактер. Питања са конференције за штампу, организоване у Прашком дворцу, седишту председника републике, била су такође презентована читаоцима листа *RP*. Иако се директно није говорило о односу Совјетског Савеза према Чехословачкој, једно од питања чехословачког новинара везано за „могућу интервенцију неких социјалистичких држава против неке друге социјалистичке земље“¹⁰³ могло је да буде усмерено ка томе. Титов одговор такође није садржао конкретно помињање евентуалне совјетске интервенције у Чехословачкој, али је јасно казао да се са „могућом интервенцијом неких социјалистичких земаља“ не слаже и да би нешто такво „шкодило даљем развоју социјализма у свету“.¹⁰⁴

Завршно службено обавештење, након разговора Тита и Дубчека, које је представљено јавности нашло се и на страницама *RP*. Уз уобичајне протоколарне формулације, истицана је размена информација о „актуелним проблемима социјалистичке изградње у

101 Л. Шимович је истицао да је, заједно са југословенским амбасадором у Прагу Трпетом Јаковлевским, чекао одлуке ЦК КПЧ практично испред врата сале у којој је ЦК КПЧ заседао. Šimovič, *Žatva a úhrabky*, rukopis, 182. Председништво ЦК КПЧ је још 22. јула 1968. решило да позове Тита у званичну посету Прагу за 31. јул, али је касније датум посете померен, јер је поменуто председништво било од 29. јула до 1. августа 1968. на састанцима са члановима Политбироа ЦК Комунистичке партије Совјетског Савеза, на челу са генералним секретаром Л. И. Брежњевом (Л. И. Брежнев) у месту Чиерна на Тиси, на истоку Словачке, близу чехословачке границе са Совјетским Савезом и Мађарском. Видети: NA, Fond KSČ-ÚV-02/1, předsednictvo 1966–1971, sv. 77, a. j. 108, b. 6, Návštěva stranických a státních delegací Jugoslávie a Rumunska v ČSSR, 22. 7. 1968; АЈ, Фонд Кабинет председника Републике (број фонда 837), I–2, ЧСР, Пут Ј. Б. Тита у Чехословачку, 9–11. 8. 1968, број 458, Праг, 30. 7. 1968; „Společné komuniké o jednání politického byra ÚV KSSS a předsednictva ÚV KSČ“, *RP* 212, 2. 8. 1968, 1.

102 Šimovič, „Žatva a úhrabky“, 182–183.

103 „Tisková konference Josipa Broze-Tita v Praze: Přeji československému lidu mnoho úspěchů“, *RP* 221, 11. 8. 1968, 11. Видети: АЈ, Фонд 837, I–2, ЧСР, Пут Ј. Б. Тита у Чехословачку, 9–11. 8. 1968, Конференција за штампу председника Тита у Прагу (скинуто са магнетофонске траке), Праг, 10. 8. 1968.

104 Исто.

обе земље“.¹⁰⁵ У изјавама и текстовима у РР поводом Титове посете, Совјетски Савез није спомињан, иако нема сумње да се једна од главних тема разговора у Прагу односила управо на даљи развој чехословачко-совјетских веза и став Варшавског пакта према Чехословачкој.¹⁰⁶ Свега десетак дана након Титове посете, у ноћи између 20. и 21. августа 1968. године војске пет земаља Варшавског пакта, предвођене совјетском војском, извршиле су инвазију на Чехословачку.

Присуство совјетске војске на чехословачкој територији могло је да означи у политичком смислу крај Прашког пролећа и у исто време стварање услова за постепени прелазак земље на период тзв. „нормализације“ и анулирања дотадашњих тежњи ка променама и даље актуелног руководства ЦК КПЧ на челу са А. Дубчеком. Лист РР је још у току јесени 1968. преносио неке од Титових изјава које су могле да се тумаче као израз подршке народу у Чехословачкој, али и неслагање са војном интервенцијом и присуством стране војске на чехословачкој територији. Иако Тито директно није спомињао Чехословачку, његове речи, које је упутио средином октобра 1968. а које је лист РР пренео готово на крају свог броја као мањи чланак, могле су управо да се односе на ситуацију у Чехословачкој. Тито је том приликом истакао да га „узнемирава решавање проблема силом“, као и да га „узнемирава непризнавање суверенитета малих народа и недостатак међународне сарадње“.¹⁰⁷ Сличне погледе је изнео и крајем новембра 1968. приликом прославе 25-годишњице од Другог заседања АВНОЈ-а у Јајцу. Као и у октобру 1968, тако је и овог пута РР пренео његову „забринутост“, са којом прати „озбиљно погоршавање међународне ситуације, посебно у последње време“.¹⁰⁸ Истицање ових делова Титових говора имало је своју политичку тежину и поруку, које је редакција РР желела да представи својим читаоцима, без обзира на то што су могли да се односе и на друге области а не само на Чехословачку.¹⁰⁹ Уједно, Титови тадашњи погледи на развој ситуације у Чехословачкој нису се појављивали на странама РР, нити се о томе јавно расправљало. На састанцима најужег руководства СКЈ, Тито је месец дана након војне интервенције сматрао

105 „Komuniké o rozhovorech mezi delegacemi KSČ a SKJ“, *RP* 221, 11. 8. 1968, 1.

106 Видети: Jan Pelikán, „Návštěva Josipa Broze Tita v Praze v srpnu 1968“, *Slovanské historické studie* 32, 2007, 139–144.

107 „President Tito o mezinárodní situaci“, *RP* 283, 15. 10. 1968, 6.

108 „President Tito o výstavbě socialismu v Jugoslávii“, *RP* 323, 30. 11. 1968, 7.

109 У току 1968. године била је на пример врло актуелна даља ескалација рата у Вијетнаму.

да је чехословачко питање завршено.¹¹⁰ За РР, међутим, свака Титова алузија на угрожавање малих народа и коришћење силе носила је поруку читаоцима, јер су такве изјаве могле да упућују управо на ситуацију у чешкој и словачкој средини.

Слично је било и неколико месеци касније, с тим што је овог пута редакција РР, која је иначе и даље била оријентисана ка реформском покрету Прашко пролеће, искористила Титов говор у Београду 5. фебруара 1969. са седнице о одржавању прославе 50-годишњице оснивања комунистичке партије у Југославији, када је југословенски председник говорио о развоју СКЈ. Лист РР је објавио само део који се односио на 1948. и тадашњи притисак Стаљина и СССР-а на Југославију, како би се „једним потезом оборила на колена“, али да се то ипак није догодило захваљујући издржљивости југословенског народа.¹¹¹ Иако у делу Титовог говора о совјетско-југословенском прекиду односа 1948. није ниједном споменута Чехословачка, ипак би се могло рећи да је избор баш тог дела говора имао одређени циљ и поруку за читаоце листа у врло тешким моментима након проживљене окупације.

Пленум ЦК КПЧ у априлу 1969. представљао је и дефинитивни крај било каквих надања за чехословачко руководство које је заступало Прашко пролеће, али уједно и велики успон Густава Хусака (*Gustáv Husák*), који је том приликом изабран за првог секретара ЦК КПЧ, и политичку линију унутар КПЧ која је требало да споменути „нормализацију“ спроведе у дело. Сам лист РР је такође у међувремену претрепео веће измене, јер особе које су имале водећу улогу у његовом раду а при том су подржавале идеје Прашког пролећа нису више фигурирале на тим позицијама.¹¹² Чак је у једној од бројних публикација посвећених листу са почетка 80-их година, редакција из времена војне интервенције пет земаља Варшавског пакта означена за „најсрамнију у досадашњој историји листа *Rudé právo*“, јер је по уласку у Чехословачку, како се истицало, „савезничке војске“, управо против „храбрих бораца за социјализам“, ширила „паничне информације о наводним хапшењима и пуцњави“.¹¹³

110 Pelikán, *Jugoslávie a Pražské jaro*, 267.

111 „Jugoslávský prezident Tito k roztržce roku 1948“, *RP* 32, 7. 2. 1969, 7.

112 То је био случај главног уредника листа РР од краја августа 1968. до априла 1969. године Јиржија Секеге (*Jiří Sekera*). Видети: *Naše Rudé právo*, 211.

113 *Исто*, 210–211.

Можда би један од ретких ауторских чланака у новинама РР о Титу у време Прашког пролећа, из априла 1968, могао најбоље, наравно у пренесеном значењу, да представи не само однос високих функционера КПЧ према југословенском председнику већ и начин извештавања овог листа, који се мењао према актуелним дешавањима и прилагођавао тренутној ситуацији, уз селективно извештавање и бирање оних делова Титових говора и чланака о њему који су одговарали приликама у Чехословачкој. Након периода непосредно после Другог светског рата, када је Тито у новинама РР означаван за „славног маршала“¹¹⁴ и „народног хероја братске Југославије“,¹¹⁵ касније је, како је већ истакнуто, имао „развојни пут“ од „крвавог пса“ до „драгог друга“, потом преко „ревизионисте“ до „друга председника“, и на крају од „националисте“ до „интернационалисте“.¹¹⁶ Тек од почетка седамдесетих година извештавање о Титу је добило један нови, другачији карактер, са већим освртом на унутрашњу ситуацију у Југославији и истицањем њене даље судбине, али опет са селективним представљањем текстова који су одговарали актуелним чехословачко-југословенским односима и приликама везаним за чехословачки пут ка „нормализацији“.

Извори и литература

Необјављени извори

- Архив Југославије: Фонд Савез комуниста Југославије – Комисија за међународне односе и везе – ЧССР; Фонд Кабинет председника Републике.
- Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије. Фонд Политичка архива – Чехословачка.
- Národní archiv: Fond KSČ: Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1945–1954; předsednictvo 1962–1966; předsednictvo 1966–1971; Fond KSČ – ÚV, Kancelář 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného – II. část.

Необјављени мемоари

- Šimovič, Ladislav. „Žatva a úhrabky. Z môjho života“, rukopis.

114 „Také v Jugoslavii se bili čeští partyzáni“, *RP* 18, 27. 5. 1945, 2.

115 „Maršál a jeho Jugoslávie“, *RP* 68 (3. iz.), 21. 3. 1946, 1.

116 „Vladimír Přikryl: Mám čisté ruce...“, *RP* 106, 17. 4. 1968, 5.

Објављени извори и мемоари

- Antonín Novotný. *Vzpomínky prezidenta*, ed. Rudolf Černý. Česká Kamenice: PolArt, 2008.
- Броз, Јосип - Тито. *Политички извјештај Централног комитета Комунистичке партије Југославије. Реферат одржан на V конгресу КПЈ*. Београд: Борба, 1948.
- *Rudé právo 1939–1945*. Praha: Svoboda, 1971.

Електронски извори

- Suborný katalóg periodík SR, Rudé právo: orgán Ústredného výboru Komunistickej strany Československa. Datum pristupa 1. 2. 2018. <https://chamo-skp.kis3g.sk/lib/item?id=chamo:8653&theme=skp>
- Suborný katalóg periodík SR, Pravda: orgán Komunistickej strany Slovenska. Datum pristupa 1. 2. 2018. <https://chamo-skp.kis3g.sk/lib/item?id=chamo:36254&theme=skp>.
- Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., Digitalizovaný archiv časopisů, Rudé právo. Datum pristupa 1. 2. 2018. <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>.

Штампа

- *Rudé právo*

Литература

- *Bibliografija časopisov a novín vychádzajúcich na Slovensku v rokoch 1961–1965*, zostavila Marta Janů. Martin: Matica slovenská, 1971.
- Bogetić, Dragan. *Jugoslavija i Zapad 1952–1955: jugoslovensko približavanje NATO-u*. Beograd: Službeni list, SRJ, 2000.
- Bogetić, Dragan. *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956–1961*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2006.
- Dejmek, Jindřich, Jan Němeček, Slavomír Michálek. *Diplomacie Československa. Díl 2. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha: Academia, 2013.
- Dimić, Ljubodrag. „Pogled iz Beograda na Čehoslovačku 1968. godine“. *Tokovi istorije* 3–4/2005, 205–232.
- Dolejší, Vojtěch. *40 let Rudého práva*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960.
- Franek, Jiří. *Naše Rudé právo. Štyridsať rokov časopisu KSČ, ktorý bojuje za pravdu, socializmus a mier*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatury, 1960.
- Hofman, Ivan. „Jugosloveni na studijama u Čehoslovačkoj 1945–1948“. *Godišnjak za društvenu istoriju* 1–3/2002, 163–178.

- Kullaa, Rinna Elina. „Origins of the Tito-Stalin split within the wider set of Yugoslav-Soviet Relations (1941–1948)“. *The Balkans in the Cold War. Balkan Federations, Cominform, Yugoslav-Soviet Conflict*, ed. Vojislav G. Pavlović, 87–107. Belgrade: Institute for Balkan studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, 2011.
- Митровић, Момчило. „Како смо сазнавали Голи оток“. *Зборник радова са међународног округлог стола Тито – Стаљин, Београд, 25. октобар 2006, Сборник трудов међународног круглог стола Тито – Стаљин, Белград, 25. октобра 2006*, ур. Миладин Милошевић, 143–147. Београд: Архив Србије и Црне Горе, 2007.
- *Naše Rudé právo*, ed. Zdeněk Hoření. Praha: Rudé právo, 1980.
- Němeček, Jan. „Československá vláda, prezident a československo-sovětská smlouva z r. 1943“. *Československo-sovětská smlouva 1943*, ed. Jan Němeček i kol., 9–48. Praha: Historický ústav, 2014.
- Pelikán, Jan. *Hospodářská spolupráce Československa s Jugoslávií v letech 1945–1949*. Praha: Univerzita Karlova, 1990.
- Pelikán, Jan. *Jugoslávie a východní blok 1953–1958*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2001.
- Pelikán, Jan. „Návštěva Josipa Broze Tita v Praze v srpnu 1968“. *Slovanské historické studie* 32, 2007, 131–147.
- Pelikán, Jan. *Jugoslávie a Pražské jaro*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Togga, 2008.
- Pelikán, Jan. „Plzeňské, 13. pramen, sběr hub a naleziště uranu. Črta k mentalitě vůdců socialistického Československa a federativní Jugoslávie“. *Od Morave do Morave II. Iz istorije češko-srpskih odnosa. Od Moravy k Moravě II. Z historie česko-srbských vztahů*, приредили Верица Копривица, Александра Корда-Петровић и Вацлав Штјепанек, 221–229. Нови Сад: Матица српска у сарадњи са Матицом моравском, 2011.
- Perišić, Miroslav. „Čehoslovačka javnost i Rezolucija IB-a 1948“. *Istorija 20. veka* 1/2006, 103–123.
- Перишић, Мирослав. *Од Стаљина ка Сартру. Формирање југословенске интелигенције на европским универзитетима 1945–1958*. Београд: Институт за новију историју Србије, 2008.
- Петрановић, Бранко. „Југословенски студенти-стипендисти у иностранству и страни студенти на југословенским универзитетима 1945–1948. године“. *Универзитет у Београду 1838–1988, зборник радова*, ур. Чедомир Попов, 969–977. Београд: Универзитет, 1988.
- Previšić, Martin. „Broj kažnjеника na Golom otoku i drugim logorima za ibeoвce u vrijeme sukoba sa SSSR-om (1948.–1956.)“. *Historijski zbornik* 1/2015, 173–193.
- Rajak, Svetozar. *Yugoslavia and the Soviet Union in the Early Cold War. Reconciliation, comradeship, confrontation, 1953–1957*. London, New York: Routledge, 2011.

- Rajak, Svetozar. „From Regional Role to Global Undertakings: Yugoslavia in the Early Cold War“. *The Balkans in the Cold War*, ed. Svetozar Rajak, Konstantina E. Botsiou, Eirini Karamouzi, Evanthis Hatzivassiliou, 65–86. London: Palgrave Macmillan, 2017.
- Selinić, Slobodan. *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi 1945–1955*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2010.
- Sovilj, Milan. „Josip Broz Tito i čehoslovačka javnost 1945–1948. godine“. *Tito – viđenja i tumačenja*, ur. Olga Manojlović Pintar, 489–497. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011.
- Sovilj, Milan. *U potrazi za nedostižnim. Jugoslovensko-čehoslovačke kulturne veze 1945–1949*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2012.
- Sovilj, Milan. „Čehoslovački pogledi na izgradnju jugoslovenskog socijalizma i omladinske radne akcije 1945–1948. godine“. *Historijski zbornik* 1/2016, 105–120.
- Šmídová-Matoušová, Olga. „*Rudé právo* psalo, že nás bylo málo...“ *Restituce identity a identita restituce v diskursu Rudého práva v roce nula*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012.
- Terzić, Milan. „Preservation of ideological identity: The Normalization of Soviet-Yugoslav Relations after Stalin’s Death“. *The Balkans in the Cold War. Balkan Federations, Cominform, Yugoslav-Soviet Conflict*, ed. Vojislav G. Pavlović, 233–242. Belgrade: Institute for Balkan studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, 2011.
- Tripković, Đoko, Milica Tripković. *Iskušenja jedne mladosti. Jugoslovenski omladinci u Čehoslovačkoj 1946–1948*. Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, 1988.
- Vojtěchovský, Ondřej. *Z Prahy proti Titovi. Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012.
- Vojtěchovský, Ondřej. *Iz Praga protiv Tita. Jugoslavenska informbirovska emigracija u Čehoslovačkoj*, prevela Maja Janković. Zagreb: Srednja Europa, 2016.

Summary

Milan Sovilj

Writings of *Rudé právo* Daily about Josip Broz Tito at the Time of Important Developments in the Yugoslav-Czechoslovak Relations 1945-1969

Abstract: This paper is based on the analysis of the changes in the writing of the Czech daily newspapers *Rudé právo*, the central body of the Communist Party of Czechoslovakia, about Josip Broz Tito under the influence of political developments in the relations between Yugoslavia and Czechoslovakia, as well as between Yugoslavia and the Soviet Union. The study of this topic relies on different types of articles from the aforementioned newspapers, but also from the secondary literature. To better show the manner in which the writing of *Rudé právo* about J. B. Tito changed, it was necessary to analyse some of the archival documents related to the highest organs of the Communist Party of Czechoslovakia and their attitude to Tito and the Communist Party of Yugoslavia, that is, from 1952 to the League of Communists of Yugoslavia, as well as the archives of the Yugoslav province, which refers to diplomatic contacts between Yugoslavia and Czechoslovakia after 1945, as well as the links between the Communist Party of Yugoslavia / League of Communists of Yugoslavia and the Communist Party of Czechoslovakia.

Key words: Daily *Rudé právo*, Josip Broz Tito, Yugoslavia, Czechoslovakia, Soviet Union, Antonín Novotný, international relations

Since the beginning of the 1920s, daily newspaper in Czech *Rudé právo*, has been the main body of the communist party in Czechoslovakia. As the role of this party in the Czechoslovak state and society grew, the *Rudé právo* Daily gained even more importance, to the extent that in 1948, when the Communist Party of Czechoslovakia took over the complete authority in Czechoslovakia, it was the most widely distributed form of the printed word in the state. Starting from the end of the Second World War, *Rudé právo* also wrote about Josip Broz Tito and Yugoslavia. Tito's person-

ality attracted much attention of *Rudé právo* Daily, especially during his visits to Czechoslovakia (1946, 1965 and 1968), but also during the visits of the Czechoslovak president and first secretary of Communist Party of Czechoslovakia, Antonín Novotný to Yugoslavia (1964 and 1967). The worsening of the Soviet-Yugoslav relations from the beginning of 1948 and their interruption in the summer of the same year, also provoked a great interest of *Rudé právo* Daily and a change in the way it was written about Tito. It was also the case during the restoration of Soviet-Yugoslav relations in the mid-fifties, as well as at the time of a new cooling in the relations couple of years later. The interest of the *Rudé právo* Daily for Tito was also present at the time of the Prague Spring in 1968, when the Soviet pressure on Czechoslovakia and its leadership, which were increasingly moving away from the Soviet way of understanding socialism, increased. The changes in the writing of this daily about Tito clearly showed in what way and to what extent the political developments in the relations between Czechoslovakia, Yugoslavia and the Soviet Union have influenced all this.